

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Lehtinen, A. (2021) Etämyynnin oudot lakikiemurat: ei kiellettyä mutta rankaistavaa. Olutposti 3, 68-70.

Etämyynnin oudot lakikiemurat: Ei kiellettyä mutta rankaistavaa

SANAT ANIKÓ LEHTINEN KUVITUS ADOBE STOCK, OSKARI SARKIMA

Alkoholin etämyynti on noussut viimeisen parin vuoden aikana esille alkoholiostojen yhteydessä. Ilmiönähän etämyynti ja sen tulkitseminen viranomaisen taholta on vanhempi, mutta pienpanimoiden ulosmyyntilupa uuden alkoholilain yhteydessä sekä poikkeus-tila lieveilmiöuneen on nostanut etämyynnin kaupallista merkitystä mm. pienpanimoiden liiketoimintamahdollisuuksissa.

TÄSMENNETÄÄN ENSIN HIEMAN termistöä; Alkoholin etämyynnillä tarkoitetaan sitä, että yritys saa myydä alkoholia kolmannen osapuolen kuluttajalle, vaikka kotiovelle asti. Itse ilmiö liittyy nettikaupan yleistymiseen sinänsä, mikä on ollut nouseva trendi 2000-luvun alusta lähtien. Etämyynti on eri asia kuin nettikauppa – jo nyt pienpanimot voivat myydä tuotteitaan netissä, asiakas tilaa haluamansa tuotemäärän, mutta joutuu itse hakemaan ne paikan päältä panimon tiloista, mikä tietysti tekee tämän hieman haastavaksi, jos haluaa juoda helsinkiläisenä kuluttajana vaikka olulaisista olutta suoraan panimolta.

Nettiostaminen käsitettiin pitkään niin, että suomalainen ostaa tuotteensa nimenomaan ulkomailta, ja siksi lainsäädäntö koko nettikaupan eli sähköisen kaupan osalta laahaa edelleen jäljessä. Usein on myös ajateltu, että nettikaupassa voi soveltaa Suomen lainsäädäntöä, vaikka tilattaisiin mistä. Näinhän ei asia ole, netistä tilaaminen riippuu siitä, mistä maasta tilaa. Eli selventäen: Tuotteen kaupankäynti myyntitapahtumaan asti tapahtuu yleensä alkuperämaan lainsäädännön mukaan. Näin myös EU:ssa, jossa tuotteen rajat ylittävissä verkkomyynneissä sovelletaan lähtökohtaisesti alkuperämaan lainsäädäntöä tietyin tuotepoikkeuksin (mm. lääkkeet).

Suomessa usein ajatellaan, että jos pienpanimoille sallitaan etämyynti, niin sen saavat myös päivittäistavarakaupat. Nämä kaksi instassia kuuluvat kuitenkin eri lainsäädännön piiriin: Vähittäismyyntiluvan omaava päivittäistavarakaupat ei pysty myymään etänä alkoholia Suomessa, se on kyllä kielletty laissa. Tätä kieltoa voisi pyörittää vain avaamalla alkoholin verkkokaupan jossain toisessa maassa ja myymään sekä toimittamaan tuotteet sieltä käsin.

Alkoholin etämyynnistä ei voida puhua käsittelemättä alkoholin yksityistä maahantuontia. Molemmat ovat yllättäneet viranomaiset, yksityinen maahantuonti vuonna 2004, jolloin Baltian maat tulivat osaksi EU:ta ja alkoholin etämyynti taas viime vuosina. Kumpaakaan näistä eivät virkamiehet ole pystyneet ennakoimaan. Nämä molemmat liittyvät kuluttajan haluun ostaa tuotteita, syystä tai toisesta: Halvan kotimaisen oluen perässä matkustetaan edelleen rajan taakse, kotimaisten pienpanimoiden valikoima on taas sen hintaista, että sitä ostavat ne, joilla on varaa enemmän. Jos etämyynti olisi sallittua, ne joilla on aikaa mutta ei rahaa, lähtisivät itse hakemaan oluensa, ja ne joilla on rahaa, mutta ei aikaa, tilaisivat kotimaista pienpanimo-olutta etänä kotiin kuljetettuna. Näin asiaa hieman kärjistäen.

Asiaan liittyy jonkin verran myös itse pientuottajien ulosmyynti, joka on koskenut tilaviinejä vuodesta 1995 ja nyt pienpanimoita vuoden 2018 alusta lähtien. Tällä ulosmyynnillä on selkeästi matkailullinen tavoite, eikä sen luultu olevan

niin merkittävä osa pienpanimoiden myyntiä, kuin miksi se korona-aikana muodostui (osalla panimoista 20% tuli oman ulosmyynnin kautta). Tämä lisää pienpanimoiden kannattavuutta, koska välikäsiä ei kuluttajaan päin ole, ja näin varmaan etämyynnin tullessa, erilaisia yhteiskuljetuspalveluja kehitäisiin niin että siitä hyötyisi sekä panimo että kuluttaja.

Suomen laissa etämyyntiä ei ole kielletty, vaikka kuinka etsisi, niin itse kieltopykälää ei löydy. Lain mukaan etämyyntiä voi tehdä niin suomalainen toimija kuin kansainvälinenkin. Miten kuitenkin sekä alan vaikuttajat, pienpanimot ja poliittiset voimatkin puhuvat etämyyntikiellosta?

ETÄMYNNIN KIELTÄMINEN ON TULKINTA-ASIA

Kerrataan. Etämyyntiä ei ole periaatteessa kielletty Suomen laissa, mutta joskus itse laki on eri asia kuin sen tulkinta. Etämyyntiasioissa tulkintaa tekee Sosiaali- ja Terveysministeriö ja sen alaisuudessa Valvira, joka valvoo alkoholilakia.

Vaikka etämyyntiä sinänsä ei ole kielletty, muistettava on samalla, että suomalaisen vähittäismyyntiluvan edellytyksenä on se, että tuotteet luovutetaan ko. vähittäismyyntipaikassa. Sovelletaanko tätä vähittäismyyntilupavaatimusta ja siten sen osana olevaa vähittäismyyntipaikkavaatimusta ulkomaiseen verkkokauppaan, on yksi tulkintakysymyksistä, joka koskee rajat ylittävää etämyyntiä.

Siihen verrattuna, ettei etämyyntiä ole laissa, sitä on käsitelty erilaisissa elimissä monta kertaa, vaikka uutta alkoholilakia suunniteltaessa, jolloin sen kieltämisestä oli STM:ssä tehty luonnoskin, jonka EU tosin tyrmäsi. Lakia sorvattaessa, STM pimitti kaksi viikkoa eduskunnalta komission lausuntoa, jossa komissio kielsi Suomea säätämästä kieltoa, eikä lopullisessa alkoholiluonnoksessa ei etämyyntikieltopykälää löydy. Saman tyyppisiä esimerkkejä erilaisten dokumenttien salaamisesta tai viivästämisestä löytyy muitakin.

Etämyynnin kieltotulkinnassa Valviran rooli on merkittävä ja ristiriitainen, viraston toimiessa sekä valvovana elimenä että ohjeistavana tahona. Esimerkkejä tästä löytyy useita: Yksityishenkilön kantelemana on EU:ssa käynnistynyt nk. Pilot-menetelmä, jossa pyritään selvittämään, toimiiko Suomi laittomasti liittyen tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen. Tätä varten Valvira toimitti STM:lle 7.4.2021 johtaja **Jussi Holmanlahden** esittelemän lausunnon, jossa todetaan, että Valviran ohje etämyynnistä ei ole oikeudellisesti sitova, vaan "kansalaisohje" eikä Valvira ole toimivaltainen alkoholin etämyyntiin liittyvissä kysymyksissä. Mielenkiintoista kyllä, tämä "kansalaisohje" -lausunto on täysin ristiriidassa Valviran aikaisemmin 2.3.2017 antaman Vironviina-tapauksen esittokinnassa annetun lausunnon kanssa. Lausunnon ratkaisija on ollut sama Holmalahti, ja siinä todetaan, että alkoholin etämyynti on kiellettyä. Meillä on siis Valviran saman virkamiehen antamana räikeästi kaksi aivan eri tulkintaa viraston roolista etämyynnin kaitsijana.

On hyvä myös huomata, että koska etämyynnin kieltäminen on viranomaisen virhetulkinta laista, asian korjaamiseksi ei itse asiassa tarvita lainsäädännöllistä muutosta vaan nimenomaan tulkinnan selventämistä.

MITÄ OLUEN ETÄMYNNIN KIELTOTULKINTA TARKOITTAÄ KULUTTAJALLE?

Suomen kansalaista etämyynti koskettaa kahdella tavalla. Ensimmäinen liittyy vahvasti saatavuuteen ja valikoiman kattavuuteen. Monia kiinnostaa maistella uusia oluita, ovat ne sitten suomalaisia tai kansainvälisiä. Vähittäiskaupan valikoimat niin alle kuin yli 5,5% -oluiden osalta ovat etukäteen kuratoituja, joten jos haluaa laajentaa maisteluvalikoimaansa omaan makuun nojaten, oluen etämyynti, vaikka suomalaisilta pienpanimoilta, on kiinnostava vaihtoehto.

Näin ajatellen oluen etämyynnin kieltoitulkinnalla kavennetaan kuluttajan vaihtoehtoja tutustua uusiin ja kiinnostaviin suomalaisiin pienpanimo-oluisiin, jolloin voisi samalla tukea kotimaista työllisyyttä ja liiketaloutta.

Toinen kuluttajiin vaikuttava, paljon tärkeämpi asia liittyy oikeusvaltioon, mikä Suomikin on. Koska kotimaisten pienpanimoiden osalta etämyyntiä ei ole kielletty, niin siitä rankaiseminen on oikeusvaltion ideologian vastaista. Tässä mennään jo syvemmällä kansalaisten oikeuksiin ja valtion vastuuseen omasta toiminnastaan. Alkoholin etämyynti ei siis ole vaan kaupallinen asia, vaan liittyy laajemmin lainsäädäntöön.

Perusongelmana tässä oikeusvaltion periaatteen lisäksi on asiakirjajulkisuus ja eduskunnan peruskunnan tehtävä säätää lakeja kaikella sillä tiedolla mikä on saatavana. Eli keskustelu siitä, että saako suomalainen tilata kotimaista olutta internetistä, ei ole tässä pääasia, vaan se, että puhutaan asiasta, jota ei ole varsinaisesti kielletty mutta josta voidaan rankaista.

ETÄMYNNIN MERKITYS PANIMOILLE

Etämyynnin kaupallista merkitystä pienpanimoille on vaikea arvioida, koska se vaihtelee panimoittain. Todettava on, että joka tapauksessa tässä etämyynnin kieltoitulkintatilanteessa, kotimaiset pienpanimot ovat syrjityssä asemassa kansainvälisiin toimijoihin nähden. Kyse on siis periaatteesta, ei niinkään kaikkien pienpanimoiden taloutta pelastavasta käytännön toiminnasta.

Puhuttaessa kotimaisesta etämyynnistä, itse nettimyynnin tilukuja on hyvin vaikea laskea tai arvioida. Verohallinnon salaisessa määrityksessä on laskettu vuodelta 2018 maksuja ulkomaalaisille alkoholikaupoille ja sen perusteella noin 16 000 suomalaista (0,3% väestöstä) on tilannut alkoholia keskiostoksenaan 200 euroa/tilaus. Tilauksia on tehty noin 30 000 kpl vuodessa kahteensataan eri kauppaan. Tämä on 1/2 % Alkon liikevaihdosta. Näitä lukuja voi spekuloida arvioitaessa paljonko kuluttajat tilaisivat kotimaisista pienpanimoista, mutta vaikeaa se on.

Koska kotimaisten pienpanimoiden osalta etämyyntiä ei ole kielletty, niin siitä rankaiseminen on oikeusvaltion ideologian vastaista.

MIKÄ ON EU-PILOT -MENETTELY?

Euroopan Komission Pilot-menettelyllä voidaan nostaa esiin laittomia epäkohtia EU:ssa. Menettely ei kuitenkaan ole tuomioistuimen veroinen ja EU:lla on oikeus itse määrittellä, mistä tapauksista se aloittaa menettelyn. Komissiolla ei ole toimivaltaa ottaa kantaa maan sisäisiin asioihin, ellei asiassa ole toisiin jäsenvaltioihin todellisesti tai mahdollisesti vaikutusta. Tämä rikkomusmenettely käynnistetään, kun komissio tietää voittavansa. EU Pilotia käytetään "tapauksissa, joissa näyttää olevan mahdollista päästä nopeaan ratkaisuun lyhyessä ajassa."

Etämyynnin EU-Pilot -kysymyksiä ja Suomen vastauksia siihen on usein tulkittu hieman puutteellisesti. Ydin asian käsittelyssä on nimenomaan alkoholin luovutus netti(etä)myynnin jälkeen, ei niinkään myynti. Pilot-menettelyssä ei siis sinänsä selvitetä kotimaisten pienpanimoiden etämyyntiä vaan rajat ylittävää etämyyntiä, koska tavaroiden vapaan liikkuvuuden rikkominen edellyttää rajat ylittävää vaikutusta. Eri kysymys on sitten se, mihin Pilot-menettelyn lopputulema rajat ylittävästä etämyynnistä käytännössä johtaa kotimaisen etämyynnin osalta.

MITÄ TAPAHTUU SEURAAVAKSI?

EU:n mukaan Suomen laissa ei ole etämyyntikieltoa. Vaikka EU-Pilot -menettely ei suoraan kosketa suomalaisten pienpanimoiden etämyyntiä, se vaikuttaa etämyyntiin. Jos Pilot-menettely päättyy siihen, että sallitaan kaikkien juomien rajat ylittävä etämyynti (esim. luovutusasteiden kautta), niin Suomessa voidaan joutua sallimaan vähittäismyyjien kotimainen etämyynti samanlaisiin noutopisteisiin. Periaatteessa tähän tarvita lakimuutoksia, vaan Suomea kehoitetaan muuttamaan nimenomaan lain viranomaistulkintaa etämyynnin osalta.

Voi hyvinkin olla, että lain tulkintaa rajataan koskemaan vain tilaviinejä ja pienpanimoita tai pientuottajia yleensä. Voidaan myös rajata etämyynti koskemaan tietyn vahvuisia alkoholituotteita. Lainsäätäjille ja virkamiehille tämä on ehkä helpoin keino; Tavallaanhan keskustelu alle 5,5% -alkoholituotteissa asia on jo hävitty, koska niitä saa vähittäiskaupoista, joita on runsaasti.

Vaikka Valvira argumentoisi, kuin on tehnyt, käyttäen kansanterveydellisiä seikkoja, niin käytännössä jo suomalaisessa vähittäiskaupassa luovutetaan alkoholi jonkun muun kuin valmistajan toimesta. Tavallaan tässä käydään viivytystaistelua - virkamiehet tietävät, että luultavasti sota on jo hävitty, mutta jatkavat puolustustaistelua silti. Saa nähdä, kauan se kestää.

Neljä ajankohtaista tapausta etämyyntiin liittyen

1. Euroopan komission EU Pilot -menettely, etenee syksyllä 2021
2. Valviran tiettyjä alkoholiyhtiöitä koskeva tutkintapyyntö syyskuulta 2020
3. Vironviina -tapaus Helsingin hovioikeudessa joulukuussa 2021
4. Jari Myllykosken (vas) lakialoite etämyynnistä keväältä 2020

Lähteet: Valviran lausunnot (EU-Pilot menettely, Vironviina esitutkinta), EU:n sähkökauppadirektiivi, alkoholilaki, haastattelu Rikhard Sjöberg.

